

De Tengger Hindoes: Majapahit Loyalisten op Java

Via: [Indosfeer](#)

Het Tengger-volk is een van de grootste hindoeïstische gemeenschappen op Java. Hun bevolking is geconcentreerd in ongeveer 50 steden in het [geïsoleerde Tengger-gebergte](#), rond Pasuruan, Lumajang, Probolinggo en Malang Regency.

Het Tengger-volk is afstammelingen van loyalisten van de [Het imperium van Majapahit](#) die zich eeuwenlang verzetten tegen de islamisering werden verder de bergen in gedreven na de massale aankomst in het gebied van de moslim

Madurezen in de 19e eeuw. De Tenger telde aanvankelijk 600.000 mensen, maar in de afgelopen decennia zijn velen geassimileerd in de dominante immigrantenmoslimbevolking.

Ze spreken een oude vorm van Javaans genaamd Tengger, die heel dicht bij de heilige [Kawi-taal staat](#) , en gebruiken het Kawi-schrift. Woorden die eindigen op 'a' in het Kawi en Sanskriet worden ook uitgesproken met woord-finale 'a' in het Tengger Javaans, terwijl in het moderne Javaans de conventie is om de woorden uit te spreken met woord-finale 'o'.

Tenggers zijn volgelingen van de voorouderlijke Indonesische [Shiva-Boeddha religie](#). Ongeveer 80% van de Tengger-bevolking werkt als boer. De vruchtbaarheid van het land maakt het ideaal voor het planten van groenten. De mensen hier proberen hun leven te vormen naar de karakters van de Ramayana en de [Javaanse Mahabharata](#). Het gebied zou een misdaadcijfer van nul procent hebben.

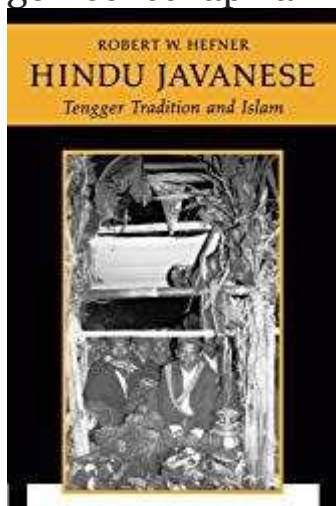
Hoewel de omliggende regio nu overwegend islamitisch is, was de islam pas aan het einde van de 18e eeuw goed ingeburgerd. Bovendien hebben delen van de hooglanden weinig orthodoxe mosliminvloeden en hebben ze een sterke [Kanton Kejawen](#) traditie.

<https://www.youtube.com/watch?v=kDR3OQ1Yoqo>

Afstammelingen van Majapahit

In zijn boek '[*Hindu Javanese: Tengger Tradition and Islam*](#)' zegt Robert W. Hafner dat het Tenggerese volk eigenlijk afstammelingen zijn van de Majapahit-loyalisten die ontsnapten toen het koninkrijk uiteindelijk bezweek voor de islamitische 'jihad' onder leiding van Raden Patah in de 16e eeuw.

De daaropvolgende vervolging en bekering eisten hun tol, maar velen konden zich terugtrekken in [*Kanton Blambangan*](#) en Bali, terwijl vele anderen ervoor kozen om hun toevlucht te zoeken rond de [*heilige Sumeru- en Bromo-bergen*](#), zich afzonderen van invloeden van buitenaf. Het zijn deze mensen die later de etnische gemeenschap van Tengger werden.

Na de val van de hindoeïstische Majapahit aan het begin van de 16e eeuw verplaatste het machtscentrum op het eiland zich naar het westen naar Midden-Java en nam de invloed van Oost-Java af. Dit zorgde voor rust voor de volgende twee eeuwen, omdat deze berg-Javanen geïsoleerd waren van hun burens in het westen.

Na de val van Majapahit en de hoofdstad [Wilwatikta](#) ongeveer 90 km ten noordwesten van het Tengger-massief boden de Tengger-hooglanden en andere Oost-Java-bergen onderdak aan de Majapahit-loyalisten.

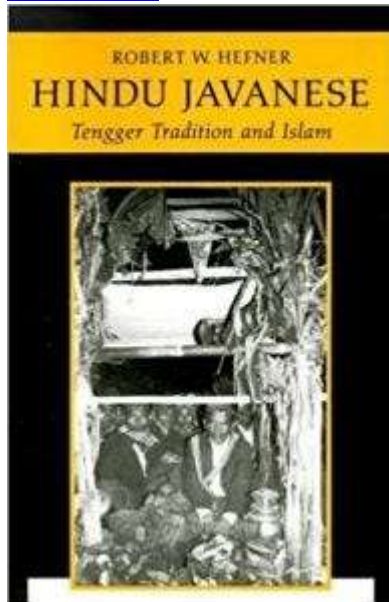
De padma candi, een Tengger-Javaanse versie van de [padmasana](#)

De hindoeïstische dharma van de Tenggereezen

De Tenggereezen zijn overwegend Shaivites. Net als andere Indonesische hindoes beoefenen de Tenggereezen de [Shiva-Boeddha-religie](#) die ook elementen van voorouderlijke volksreligie en voorouderverering bevat.

Het is een zeer compleet spiritueel wereldbeeld dat zowel de wereld van de geesten en voorouders omvat, als de hoogste godheden, helemaal tot aan Ida Sang Hyang Widi Wasa (God Almachtig), of *Parashiva*.

Sommige van hun praktijken bieden inzicht in de Majapahit-religie, omdat ze enigszins verschillen van de Balinese [Shiva-Boeddha-religieuze](#) praktijk, die na de val van Majapahit door [Sang Hyang Nirartha](#) werd hervormd.

De Tengger-vorm van aanbidding is eenvoudiger dan op Bali. In Tengger leggen ze de nadruk op de kracht van de geheime mantra's terwijl ze eenvoudige offers van voedsel en fruit brengen. Op beide plaatsen zijn de mantra's in het Sanskriet en Oud-Javaans (Kawi), dat heel dicht bij het Sanskriet ligt.

Ze volgen ook het [Tri Sandhya-systeem](#) van mantra's die drie keer per dag worden gereciteerd - bij zonsopgang (*prātaḥsaṃdhyā*), 's middags (*mādhyāhnikā*) en zonsondergang (*sāyaṃsaṃdhyā*). De *Tri Sandhya* is de oudste nog bestaande liturgie in de wereldreligie. citaat nodig] Als praktijk kan het afstammen van het veel oudere dagelijkse Agnihotra-ritueel.

<https://www.youtube.com/watch?v=VRaXNPPwf8s>

Een integraal spiritueel wereldbeeld

Terwijl ze offers brengen aan de geesten en godheden zoals in alle Aziatische religies, erkennen de Tenggerezen, net als andere Indonesische hindoes, de aanwezigheid van de 'monotheïstische' God boven en voorbij alle *deva's* of godheden - *Sanghyang Widhi* ('God Almachtig'), of *Parama Shiva*.

De Tenggerezen aanbidden de Almachtige God onder Zijn drie afzonderlijke manifestaties, namelijk Brahma (*Sanghyang Geni genoemd*) in het Javaans, Vishnu (*Sanghyang Banyu genoemd*) en Isvara/Shiva (*Sanghyang Bayu genoemd*). Ze hebben hun eigen stijlen van tempels, priesters, geschriften, kalender en overgangsrituelen van geboorte tot dood.

Naast de manifestaties van God en van de *deva's*, betuigen de Tenggerezen ook respect aan de lokale geesten en aan hun voorouders. De *Roh Bahurekso* is de beschermgeest van het dorp en de *Roh Leluhur* zijn de geesten van voorouders.

Dit wordt natuurlijk vaak verkeerd begrepen door de omringende moslims, die alleen de aanbidding van God toestaan, terwijl ze alle andere aspecten van de spirituele wereld negeren, en de neiging hebben om de beoefenaars van de oorspronkelijke Aziatische religies als 'polytheïstisch' te beschouwen.

De Dharma van de Tenggerese is een harmonieus syncretisme van hindoeïstische, boeddhistische en [Kanton Kejawen](#) Spiritualiteit

Priesterschap

De priesters heten *Dukun* (wat de werkelijke oorsprong is van de moderne Javaanse *dukun*, die alleen genezers zijn, of zwarte of witte magiërs), *Romo* of *Resi Pujangga*, afhankelijk van de context. Het priesterschap is erfelijk en wordt meestal van vader op zoon doorgegeven. Elk dorp heeft slechts één priester, met drie assistenten: *Wong Sepuh*, *Legen* en *Wong Dandan*, die altijd een vrouw is.

Net als in [Majapahit](#) In die tijd bezitten de Tengger-priesters een speciale kennis van de goden en de geesten, die ze zorgvuldig bewaken voor de gewone Tenggers. Occulte krachten worden overgedragen via een geheim trainingsproces, met als hoogtepunt een ceremonie die wordt georganiseerd aan de voet van de berg

Bromo. Alle Tengger-priesters komen twee keer per jaar bijeen om de festivals te plannen en belangrijke kwesties te bespreken.

De pamujan studio

Tengger-dorpen hebben niet veel grote tempels.

Aanbidding vindt over het algemeen plaats in een klein heiligdom dat de *sanggar pamujan* wordt genoemd.

Sanggar betekent "verzamelplaats" en komt van het Sanskriet *sangha* dat "vergadering" betekent. Hier worden offers gebracht aan de beschermgeesten van het dorp.

Die heiligdommen zijn te vinden aan de rand van elk dorp in een bos van banyan- of populieren. Het heiligdom bevat geen afgodsbeelden en heeft alleen ruimte genoeg voor de priester om zijn rituelen uit te voeren. Heiligdommen zijn gebouwd op een as die wordt bepaald door de relatie van het dorp met de heilige berg Bromo, en hun vierhoekige daken wijzen in elk van de vier windrichtingen.

De [juiste verhouding met de negen goden van de windrichtingen](#) staat centraal in het Javaanse wereldbeeld. Het oosten wordt geïdentificeerd met Ishvara, het zuiden met Brahma, het westen met Mahadeva, het noorden met Vishnu en het centrum met Shiva.

<https://www.youtube.com/watch?v=xe6n88b4e6E>

Ceremonies

- De wereldberoemde [Yadnya Kasada](#) Het offer vindt één keer per jaar plaats als dankzegging aan Heer Brahma. Deze ceremonie wordt altijd gehouden om middernacht tijdens volle manen.
- De jaarlijkse **Karo**, of "alzielenfeest" wordt uitgevoerd om onzuiverheden uit de zielen van de doden te verwijderen, zodat die geesten naar de hemel kunnen opstijgen. De Karo wordt gehouden in de tweede maand van het jaar en herdenkt de zielen van alle voorouders. Het is een gelegenheid voor de rituele dans van speciale vrouwelijke artiesten die bekend staan als *tandak*. Het meest opmerkelijke moment in dit ritueel is wanneer de priester Shiva aanroept in [zijn toornige manifestatie als Kala](#).
- Unan **Unan word**t om de vijf jaar gehouden tijdens het Tenggerese maanschrikkeljaar om het dorp te zuiveren van geesten en geesten te zuiveren, zodat ze kunnen terugkeren naar het nirvana.
- **Entas entas**, gehouden om de geest van dode mensen te zuiveren op de 1000e dag na zijn of haar dood.
- **Puja Mubeng**, gehouden op de 9e maand van de Tenggerese kalender of Panglong Kesanga, op de 9e dag na volle maan om rampen te voorkomen.
- Anderen hebben te maken met huwelijk, familie, geboorte en overlijden

- De *resi pujangga-priesters* omvatten een gebed dat bekend staat als *de purwabumi* ("Gebed van de oorsprong van de wereld"), identiek aan het gelijknamige gebed dat op Bali wordt gereciteerd door de *resi bujangga-priesters*, wat wijst op dezelfde Shaiva-afstamming die in grote delen van Java en Bali wordt aangetroffen.

De centrale tempel voor de Tenggerezen is Pura Luhur Poten, gebouwd in de Zandzee, aan de voet van de berg Brahma ('Bromo')

Rituelen

Voedseloffers aan de geesten nemen verschillende vormen aan:

- **Sajenan** worden door de priester in de formele liturgie aan de beschermgoden aangeboden. Voor verschillende gelegenheden worden verschillende soorten voedsel aangeboden als sajenan. Tijdens bruiloften wordt bijvoorbeeld een kegel rijst, tumpeng walagara, aangeboden.

- **Aanstampen** wordt aangeboden aan boze geesten om ongeluk af te weren, en bestaat meestal uit vlees, rijst en bananen die in bladeren zijn gewikkeld en op plaatsen worden geplaatst die als ongunstig worden beschouwd, zoals begraafplaatsen, bruggen en kruispunten.

- **Suguhan** worden door elke familie geofferd aan hun voorouderlijke geesten.

Tengger aanbod in Javaanse stijl

Een heilig gebied sinds de oudheid

In de tijd van Majapahit was het Bromo-complex het **middelpunt van belangrijke rituele activiteiten**. In 1275 werd de gemeenschap vrijgesteld van alle belastingen vanwege het belangrijke religieuze werk dat ze verrichtten. Maar de Bromo-Sumeru-regio was de thuisbasis van [zowel Shaivistische als](#)

[boeddhistische](#) geestelijke en monastieke gemeenschappen lang voor de Majapahit-tijd.

Javaanse religieuze teksten maken talrijke verwijzingen naar dit ongewone bergterrein, wat aangeeft dat de lokale bevolking betrokken was bij staatsculen. Verschillende Javaanse teksten verbinden de Zandzee rond de Bromo-vulkaan met heilige gebieden in de klassieke hindoeïstische kosmologie. Een tekst beschrijft bijvoorbeeld hoe de zielen van de doden door de dorre woestenij van de Zandzee moeten gaan op weg naar de vurige hel van Bromo. Hetzelfde beeld van het vagevuur komt voor in gebeden van rituele zuivering die vandaag de dag nog steeds door hindoe priesters worden gebruikt.

Een belangrijk werk uit de late Majapahit-periode, de [Tantu Panggelaran](#) vermeldt ook de berg Bromo als de plek waar de god van het vuur, Brahma (van wie de naam 'Bromo' is afgeleid), zijn smeedwerk doet.

In het [Nagarakertagama](#) Er wordt vermeld dat koning Hayam Wuruk, heerser van Majapahit, bij verschillende gelegenheden uitstapjes maakte naar de gebieden in het midden van de hellingen. Zo bezocht de koninklijke stoet een mandhala religieuze gemeenschap in het district Tongas, Probolinggo (op de noordelijke hellingen van het Tengger-massief).

Hij voerde *palukatan* (waterdevotie) uit in een nabijgelegen heiligdom en ontving hulde van elf boeddhistische gemeenschappen,

waaronder drie in of nabij de huidige berggemeenschappen. Tegenwoordig liggen al deze dorpen die in de *Nagarakertagama* worden genoemd net onder het gebied dat wordt bewoond door de hindoes op de bovenste helling - ze waren erin geslaagd om tot in de 19e eeuw niet-islamitisch te blijven.

Zelfs in de pre-islamitische periode lijken de Tengger-hooglanders een aparte gemeenschap te hebben gevormd die Brahma aanbad bij de krater van de vulkaan. De voorouders van de huidige Tengger-hindoes op de bovenste helling waren Javanen uit de bergen, wier priesters in de tijd van Majapahit lid waren van een Shavaitische geestelijkheid die overal op Oost-Java en Bali te vinden was.

Sommige Tengger-gebeden zijn woord voor woord vergelijkbaar met die op het moderne Bali en beschrijven een rijk gedetailleerde Shaivaitische kosmologie. Tengger-priesters werden ooit geassocieerd met een tantrische Shaivaitische orde die bekend staat als *de resi pujangga*, genealogisch verwant aan de niet-brahmaanse resi bujangga van het moderne Bali.

Tenggerese tijdens Kuningan — Afbeeldingsbron
oysteinlundandersen.com

De Nederlandse verovering van Oost-Java

In de jaren 1680 was een Balinese ex-slaaf met de naam Surapati betrokken bij verschillende aanvallen op de Nederlanders in West- en Midden-Java. Hij moest toen naar het oosten vluchten en in 1686 stichtte hij een hof in de buurt van Pasuruan aan de noordelijke voet van het Tengger-gebergte. Surapati creëerde vervolgens een tijdelijke anti-moslim alliantie die Pasuruan, Tengger, [Kanton Blambangan](#) en de Balinezen, die de Mohammedanen een tijdje weten af te remmen.

In 1706 smeedde het islamitische Mataram-koninkrijk een alliantie met de Nederlandse VOC, en zo'n 60.000 VOC-, Mataram- en Madurese troepen vielen Surapati's bolwerk bij Pasuruan aan.

Surapati werd gedood en Pasuruan werd gegrepen en veranderd in een Nederlands fort op slechts 20 km van het Tengger-gebergte.

Jarenlang bleven Surapati's afstammelingen weerstand bieden vanuit schuilplaatsen in het Tenggergebergte en Blambangan, waar ze de [Osing mensen](#). De laatste rebellenleider in Tengger werd pas in 1764 door Nederlandse troepen gevangengenomen.

Om het lang opstandige koninkrijk Blambangan af te splitsen van zijn Zuid-Balinese bondgenoten, gebruikten de Nederlanders de tactiek om de islamisering van Blambangan aan te moedigen om dit woeste koninkrijk te verzwakken. De meeste dorpen bleven tot de 19e eeuw hindoeïstisch, maar dit betekende het effectieve einde van de hindoeïstische koninkrijken op Java. Voortaan was het Javaanse hindoeïsme beperkt tot de opstandige boerenbevolking van de Tengger-hooglanden.

Eeuwenoud verzet tegen de indringers

Zo'n 250 jaar politiek geweld verklaart de ongewone bevolkingsverdeling in het Tenggergebergte aan de vooravond van de koloniale overheersing. De oorlogvoering die het oostelijke gebied gedurende een groot deel van de post-Majapahit-periode teisterde, ontvolkte effectief grote delen van het platteland.

Hoewel de religieuze gemeenschappen van het Majapahit-tijdperk zich in de meer gematigde hooglanden in het midden van de helling bevonden, waren deze gebieden tegen het einde van de 18e eeuw ontvolkt. De overlevende bergbevolking zocht zijn toevlucht in de minder gematigde, maar militair verdedigbare gebieden op de bovenste hellingen.

Als gevolg hiervan werden dorpsnederzettingen gebouwd op steile bergkammen, hoog boven gecultiveerde valleibodems en vaak onhandig ver verwijderd van de bronnen waarvan dorpingen afhankelijk waren voor water. Huizen werden gebouwd op terrassen (*gampengan*), dicht bij elkaar geclusterd. Deze gehuchten op een heuveltop boden bescherming tegen de roofzuchtige aanvallen van zowel de Mohammedanen als de Nederlanders die deze regio tot ver in de 19e eeuw teisterden.

Hun gelederen waren echter zo uitgedund dat ze al snel overweldigd zouden worden door de Madoerezen en Javanen die aan het einde van de 18e eeuw naar het gebied migreerden. In deze regio's ontstond een grenscultuur waarin Madoerese en Hindoe-Javaanse tradities waren opgenomen.

We kennen de Tengger- en Lambbangan-cultuur omdat in deze regio's een kritische massa van mensen en instellingen overleefde. Veel andere loyalistische hindoe-Javaanse bevolkingsgroepen bleven tot het einde van de 18e eeuw in andere gebieden, maar we hebben weinig sporen van hen.

De Nederlandse troepen hadden de Javaanse bevolking gedecimeerd van Pasuruan tot Blambangan. Lerend voor hun kostbare verovering, en om hun opmars naar Blambangan voort te zetten, moedigden de Nederlanders hindoeïstische bekeringen tot de islam aan, om hun tegenstanders te verzwakken en de lokale bevolking te distantiëren van hun bondgenoten op Bali. Dit is hoe, hoewel de berggebieden niet-islamitisch bleven, het laagland Pasuruan later een van de centra van het moslimradicalisme op Java werd.

In de afgelopen decennia, als gevolg van overbevolking in Madura, hebben veel Madurese kolonisten het Tenggerese land geëxploiteerd door een deel van hun natuureservaten te ontruimen en daarbij 2-3% (tot 10.000) van de Tenggerese tot de islam te bekeren - vooral die in de meer toegankelijke gebieden in de laaglanden net buiten het Tengger-gebergte. Vanwege deze islamitische missionaire activiteit vroegen de overgebleven hindoeïstische Tenggerezen de Balinese hindoes om hulp door hun cultuur en religie dicht bij de Balinezen te hervormen.

Het proces van aangezicht tot aangezicht gedurende meerdere eeuwen heeft de Tenggerese hindoe-Javanen in

staat gesteld zichzelf te definiëren door middel van hun religieuze praktijken die strikte discipline en formele training doorstaan. Vandaag de dag wordt de Tenggerese identiteit nog steeds op de proef gesteld, aangezien het Tengger-volk zichzelf moet definiëren in een islamiserend Java onder de constante invloed van moslimpropaganda.